

УДК 172:615.15

Ірина Процюк

Житомирський базовий фармацевтичний фаховий коледж

ORCID ID 0000-0001-9687-2361

Руслан Козаченко

Житомирський базовий фармацевтичний фаховий коледж

ORCID ID 0000-0003-4376-7669

Олена Сокур

Житомирський базовий фармацевтичний фаховий коледж

ORCID ID 0000-0002-0138-7222

DOI 10.24139/2312-5993/2021.01/259-267

**ФОРМУВАЛЬНЕ ОЦІНЮВАННЯ НА ЗАНЯТТЯХ ІЗ ГУМАНІТАРНИХ
ДИСЦИПЛІН**

У статті розглянуто та сформульовано сутність формувального оцінювання, особливості його запровадження на заняттях із гуманітарних дисциплін. Проаналізовано формувальне оцінювання як провідний засіб оцінювання навчальних результатів учнів в умовах компетентнісного навчання. Визначено основні техніки формувального оцінювання здобувачів освіти на заняттях з гуманітарних дисциплін, зазначені виміри запровадження формувального оцінювання.

Ключові слова: оцінювання, формувальне оцінювання, техніки формувального оцінювання, компетентнісне навчання, гуманітарні дисципліни.

Постановка проблеми. Модернізація системи освіти в Україні здійснюється за допомогою вдосконалення організації освітнього процесу з метою підвищення якості освіти. Якість освіти на рівні закладу освіти формується під впливом багатьох чинників, але особливе значення має організація та методика оцінювання рівня якості навчання. Тому концептуальні зміни у вітчизняній освітній системі неможливі без перегляду й реалізації принципово нових підходів до оцінювання освітніх результатів здобувачів освіти. Викладач повинен оволодіти методами і прийомами, що дозволяють оцінювати не тільки дисциплінарні, а й міждисциплінарні, й особистісні освітні результати здобувачів освіти на різних етапах навчального процесу. Причому ця оцінка повинна стати засобом мотивації здобувачів освіти до досягнення високих освітніх результатів. Об'єктивно і методично правильно організований контроль розкриває невикористані резерви, можливості здобувачів освіти, стимулює їх до систематичної наполегливої праці. Вимірювання навчальних досягнень здобувачів освіти є формою зворотного зв'язку, джерелом інформації для викладача про хід оволодіння здобувачами освіти навчальним матеріалом, про повноту та міцність його засвоєння.

Актуальною проблемою в навчанні й оцінюванні гуманітарних дисциплін є різнорівневість сприйняття і засвоєння здобувачами освіти змісту

дисциплін відповідно до їхнього інтелектуального розвитку та світогляду. Зміст дисциплін гуманітарного циклу являє собою сукупність теорій, положень, норм, знань із таких галузей суспільства, що безпосередньо стосуються духовного і соціального життя людини й людських спільнот, створюють умови для всебічного, гармонійного розкриття фізичного, духовного та творчого потенціалу особистості. За допомогою гуманітарних дисциплін здійснюється виховний вплив на особистість здобувачів освіти, їхній світогляд та подальший життєвий сценарій. Гуманітарні науки передбачають не лише запам'ятовування матеріалу, а й сприяють розвиткові здібностей думати, аналізувати, аргументувати власні рішення.

Постановка мети вивчення дисципліни враховує ці особливості, а оцінка якості освоєння навчального матеріалу не зважає на світоглядні та виховні елементи, формування яких виділено як мету освоєння окремого гуманітарного курсу. Одним із найбільш ефективних інструментів розв'язання цієї актуальної проблеми є використання формувального оцінювання. Це оцінювання, яке не фокусується на навчальних результатах, яких досягли здобувачі освіти після завершення вивчення навчальної програми, а на процесі поліпшення навчальних результатів під час вивчення навчальної програми.

Аналіз актуальних досліджень. Аналіз попередніх публікацій дав змогу встановити, що проблема оцінювання, зокрема формувального, постійно перебуває в полі наукової уваги сучасних дослідників. Появу формувального оцінювання часто пов'язують із концепцією «Оцінювання для навчання», яка набула широкого поширення в 1999 році після публікації брошури під однойменною назвою («Assessment for learning»). Автором цієї публікації були академіки Великобританії, які у спільній співпраці досліджували проблему оцінювання. Учені були об'єднані в так звану Групу Реформ Оцінювання (Assessment Reform Group). Робота цієї групи спиралася на результати досліджень П. Блека та Д. Уільяма, які стверджували, що якість навчання залежить від п'яти ключових умов, і це: наявності ефективного зворотного зв'язку від учителя до учнів; активного включення учнів у процес власного учіння; урахування в навчальному процесі, результатів одержаних під час оцінювання; розуміння того, як від оцінювання залежить мотивація і самооцінка учнів; здатність учнів до самооцінки (Nichols et al., 2008).

Українська дослідниця О. Локшина на основі аналізу тлумачень поняття «формувальне оцінювання» зарубіжними вченими Ф. Перрену, Б. Коуві та Б. Беллом, П. Блеком сформулювала концепт: «Формувальне оцінювання розуміється як інтерактивне оцінювання учнівського прогресу,

що дає змогу вчителям визначати потреби учнів, адаптуючи до них процес навчання» (Локшина, 2009, с. 223-224).

Досліджуючи формувальне оцінювання, Н. Морзе зазначає, що під час застосування технологій формувального оцінювання отримується зворотній зв'язок, який дасть змогу досягти вдосконалення, причому з обох боків: і з боку викладача – як він має змінити проектування освітнього процесу: які зміни йому потрібно внести в педагогічну діяльність, методи чи технології, які він використовує; і з боку студента – з якими навчальними завданнями він впорався успішно, а над виконанням яких йому потрібно ще працювати додатково (Морзе та ін., 2013).

О. Онопрієнко вбачає сутність формувального підходу в систематичному відстеженні індивідуального просування школярів у процесі навчання для своєчасної корекції; з активним залученням учнів до процесу оцінювання власної діяльності. Її також можна укласти в алгоритм: формуємо оцінюючи – оцінюємо формуючи. Такий контроль спрямований на визначення ефективних шляхів прогресування конкретного учня в навчанні, мотивування його на здобуття максимально можливих результатів. Учитель перебуває не над учнем у цьому процесі, а поруч – допомагає перейти на вищу сходинку досягнень (Онопрієнко, 2016).

Метою статті є визначення сутності формувального оцінювання та провідних умов його запровадження на заняттях із гуманітарних дисциплін.

Виклад основного матеріалу. Процес оцінювання – це невід'ємна частина освітнього процесу, його потрібно розглядати як комплекс дій, а не одноразовий захід.

Завданнями оцінювання є: порівняння дійсного рівня досягнутих студентами компетентностей із очікуваними знаннями та вміннями; надання допомоги студентам в ухваленні рішень щодо подальших дій; здійснення моніторингу прогресу студентів; оцінювання методів викладання та перегляд змісту навчальних програм; надання інформації основним ключовим особам («стейкхолдерам»); надання підтримки студентам у самооцінюванні.

Формувальне оцінювання – це оцінювання прогресу здобувачів освіти з метою внесення змін до процесу навчання, оскільки дозволяє їм усвідомлювати і відстежувати власний прогрес та планувати подальші кроки за допомогою педагога. Формувальне оцінювання – означає перебувати поруч зі здобувачем освіти і вести його до успіху.

Особливості формувального оцінювання:

- спрямоване на визначення індивідуальних досягнень кожного;
- не передбачає порівняння навчальних досягнень;

- широко використовує описове оцінювання;
- застосовує зрозумілі критерії оцінювання, за якими оцінюють студента, що стає свідомим учасником процесу оцінювання і навчання;
- забезпечує зворотний зв'язок – отримання інформації про те, чого навчилися, а також про те, як педагог реалізував поставлені навчальні цілі;
- визначає вектор навчання: виконавши завдання, студенти дізнаються про те, якого рівня вони наразі досягли і в якому напрямі їм потрібно рухатися далі.

Базовими принципами формувального оцінювання є: центрованість на здобувачеві освіти; спрямовується вчителем – автономія, академічна свобода і високий професіоналізм викладача, так як саме він визначає, що оцінювати, яким чином, як реагувати на інформацію, отриману в результаті оцінювання; різнобічна результативність – співучасть здобувача освіти в оцінюванні розвиває навички самооцінювання, здобувачі освіти глибше занурюються в матеріал, краще його засвоюють; впливає на навчальний процес – мета формувального оцінювання – покращити якість навчання, воно не пов'язане з певною бальною шкалою та може бути анонімним; визначається контекстом – форми і критерії оцінювання залежать від конкретної ситуації; неперервність – використовуючи набір простих технік, викладач організує зворотний зв'язок: листи самооцінювання, ментальні карти, оцінювання за результатом та ін.; опора на якісне викладання – формувальне оцінювання повинно базуватися на високому професіоналізмі вчителя (Роміцина).

Доцільно використовувати такі техніки формувального оцінювання на заняттях з гуманітарних дисциплін.

Особливості технік формувального оцінювання полягають у використанні аналітичних інструментів і прийомів для вимірювання рівня засвоєння, прогресу студентів у процесі пізнання. Результати такого оцінювання можна використовувати для вироблення рекомендацій щодо поліпшення навчального процесу. Наведемо приклади технік формувального оцінювання на заняттях з гуманітарних дисциплін.

1. Викладач пропонує написати есе:

Що, на вашу думку, було найбільш важливим із того, що ви дізналися (вивчили) сьогодні?

Яке питання вам запам'яталося?

Що для вас було найбільш важким, незрозумілим сьогодні?

2. Викладач періодично дає здобувачам освіти мовленнєві зразки (висловлювання, підказки), які допомагають будувати відповідь. Наприклад: «Головною ідеєю (принципом, процесом) є ..., тому що...».

3. Викладач робить зумисні помилки в судженнях, поняттях тощо, просить здобувачів освіти дати свою згоду або незгоду і пояснити власну точку зору.

4. Викладач ставить ключове питання і пропонує подумати над ним не менше 20 секунд (використання даної техніки надає можливість обдумати свою відповідь). Можна запропонувати коротко записати свою відповідь (окремі слова, ідеї), щоб під час обговорення вони не блокували розумові процеси.

5. За підсумками виступу, відповіді здобувача освіти викладач задає такі питання: «Чому? Яким чином? Як? ... ». Важливо пам'ятати, що такі питання потрібно ставити як у разі отримання неправильної відповіді, так і в разі отримання правильної відповіді. Це робиться для того, щоб визначити й оцінити глибину розуміння теми, проблеми.

6. Викладач роздає кожному картки з буквами «А, Б, В, Г». Просить здобувачів освіти відповісти одночасно, тобто підняти картку з правильною відповіддю. Викладач обов'язково повинен дати 20 секунд подумати і тільки потім відповісти. Відповіді дозволяють викладачу визначити рівень і якість розуміння здобувачами освіти вивченої теми і прийняти рішення: продовжити пояснення

7. Форма перевірки, яка використовується відразу за презентацією матеріалу або за будь-яким видом діяльності на занятті. Викладач задає додаткові уточнювальні питання: «Чому? Яким чином? Як? ... ».

Як, чим...схожі або відрізняються від ...

- Які характеристики (частини) ...

- Яким чином ми можемо показати, проілюструвати ...

- Яка основна ідея, концепція, мораль у ...

- Яким чином ... співвідноситься з ...

- Які ідеї, деталі ви можете додати до ...

- Наведіть приклад щодо ...

- Що неправильно в ...

- Який висновок ви можете зробити ...

- На яке питання ми намагаємося відповісти ... та інші.

8. Викладач створює таблицю з чотирьох віконць (квадратів): «Передбачити», «Пояснити», «Узагальнити» і «Оцінити». Після пояснення нового матеріалу він просить здобувачів освіти вибрати певний квадрат. При цьому викладач пояснює, що таким чином кожен здобувач освіти вибирає собі тип завдання, який йому потрібно буде виконати з теми, що вивчається. Потім, залежно від вибору квадрата, викладач ставить питання.

9. Перевіряючи письмові роботи здобувачів освіти, викладач робить свої коментарі відповідно до критеріїв оцінки і рівнем досягнення результату. Коментарі повинні бути ясними і нести навчальний характер. Перевіряючи письмову роботу, можна виділяти правильні (цікаві) частини одним кольором, а ті, що вимагають доопрацювання, – іншим. Коментарі можуть включати нагадування, підказки, приклади.

10. Словесна оцінка. Найпоширеніший вид оцінки. Викладач похвалив здобувача освіти за гарне виконання вправи і, таким чином, провів усний зворотний зв'язок; отже, студент може зрозуміти, що даний матеріал або інформацію він успішно засвоїв. Викладач указав здобувачу освіти на помилки у виконанні вправи. Він не поставив за роботу ніякої оцінки, але оцінив її. У результаті здобувач освіти може судити про те, що йому необхідно зробити для досягнення мети.

11. Самооцінювання. Процес, у ході якого здобувачі освіти збирають інформацію про свою навчальну діяльність, аналізують її і роблять висновки про свій прогрес. Обов'язкова умова проведення самооцінювання – наявність критеріїв оцінювання роботи, з якими здобувачі освіти повинні бути ознайомлені на початку вивчення теми і до початку виконання роботи.

Наведемо приклад конкретних формулювань формульовального оцінювання з гуманітарної дисципліни: здобувач освіти моделює гру в аудиторії, не допускаючи методичних помилок; здійснює самоаналіз та самооцінювання власної діяльності; дає точну відповідь на питання викладача; здійснює повний аналіз проведення гри за даною схемою; під час аналізу іншими здобувачами освіти вносить суттєві доповнення.

Оцінювання здійснюється в різних вимірах.

Вимір 1: оцінювання процесу навчання (формульовальне) – перевірка процесу навчання; оцінювання навчальних досягнень (узагальнювальне) – підбиває підсумки щодо набутих знань, умінь і навичок; перспективне оцінювання – прогнозує майбутній розвиток, надає рекомендації здобувачу освіти щодо продовження навчання.

Вимір 2: індивідуальний критерій (досягнення порівнюються з попередніми); цільовий критерій (досягнення здобувача освіти розглядаються через призму визначеної цілі); соціальний критерій (досягнення порівнюються з досягненнями інших у межах однієї групи).

Вимір 3: самооцінювання; оцінювання іншими.

Дуже важливим для впровадження формульовального оцінювання є вироблення чітких критеріїв оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти.

Під час вироблення критеріїв потрібно пам'ятати:

- зміст критеріїв повинен бути зрозумілим здобувачам освіти;
- критерії оцінювання необхідно довести до відома здобувачів освіти;
- розроблені й оприлюднені критерії оцінювання допомагають здобувачам освіти самостійно оцінювати якість своєї роботи;
- чим конкретніше представлені критерії оцінювання, тим краще здобувач освіти розумітиме, що йому потрібно зробити для успішного виконання завдання;
- оцінювання з використанням критеріїв дозволяє зробити даний процес прозорим і зрозумілим для всіх учасників освітнього процесу;
- критерії сприяють об'єктивності оцінювання.

Висновок. Таким чином, в умовах упровадження компетентнісної освіти оцінювання має стати дієвим механізмом, який забезпечить розвиток конкретного здобувача освіти, сформує його персональні якості, сприятиме розумінню здобувачем освіти власного поступу. Від правильної організації оцінювання більшою мірою залежить ефективність управління навчальним процесом. Формувальне оцінювання – це цілеспрямований неперервний процес спостереження за навчанням здобувачів освіти; воно є необхідною умовою інтерактивного навчання, у процесі якого формується культура спільного обговорення, розвиваються навички критичного і творчого мислення, а також формується середовище, що заохочує здобувачів освіти запитувати. Формувальне оцінювання підтримує впевненість здобувачів освіти в тому, що кожен із них здатен покращити свої результати, оскільки здобувачам освіти наводяться приклади того, що від них очікують.

Реалізація формувального підходу до оцінювання дасть змогу здобути інформацію про реальний стан навчальних досягнень здобувача освіти, що забезпечить можливість вчасно відреагувати на проблеми в навчанні, прийняти педагогічні рішення для його покращення. Викладачі мають постійно переглядати способи та методи оцінювання, щоб переконатися, що вони відповідно вимірюють знання і навички студентів.

Перспективи подальших наукових розвідок. У зв'язку з вищевикладеним подальшого розроблення потребує сучасний інструментарій для здійснення формувального контролю й оцінювання здобувачів освіти в системі освітнього процесу.

ЛІТЕРАТУРА

- Nichols, P., Meyers, J., Burling, K. (2008). What is a formative assessment? *Educational Measurement. Pearson Research Bulletin. Issue 5 (January), 1-2.*
- Локшина, О. І. (2009). *Зміст шкільної освіти в країнах Європейського Союзу: теорія і практика (друга половина XX – початок XXI ст.)*. К.: Богданова, А. М. (Lokshyna,

- О. І. (2009). *The Content of School Education in the European Union: Theory and Practice (second half of XX – early XXI century)*. К.: Bogdanova, A. M.).
- Морзе, Н. В., Барна, О. В., Вембер, В. П. (2013). Формувальне оцінювання: від теорії до практики. *Інформатика та інформаційні технології в навчальних закладах*, 6, 45-57. Режим доступу: [URL:http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/6327/1/Morze N Barna O Vember V IIT NZ_6_2013_IS.pdf](http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/6327/1/Morze_N_Barna_O_Vember_V_IIT_NZ_6_2013_IS.pdf) (Morse, N. V., Barna, O. V., Wember, V. P. (2013). Formative Assessment: from Theory to Practice. *Informatics and information technologies in educational institutions*, 6, 45-57).
- Онопрієнко, О. В. (2016). Формувальне оцінювання навчальних досягнень учнів: сутність і методика здійснення. *Український педагогічний журнал*, 4, 39 (Onopriienko, O. V. (2016). Formative Assessment of Students' Academic Achievements: the Essence and Methods of Implementation. *Ukrainian Pedagogical Journal*, 4, 39).
- Роміцина, Л. В. Формувальне оцінювання навчальних досягнень учнів з математики у Новій українській школі. Режим доступу: <https://osvitazarichne.com.ua/wpcontent/uploads/2019/09/%> (Romitsina, L. V. *Formative Assessment of Students' Academic Achievements in Mathematics in the New Ukrainian School*).
- Щербак, О. І., Софій, Н. З., Бович, Б. Ю. (2014). *Теорія і практика оцінювання навчальних досягнень*. Івано-Франківськ: Лілея-НВ (Shcherbak, O. I., Sofii, N. Z., Bovych, B. Yu. (2014). *Theory and Practice of Assessment of Educational Achievements*. Ivano-Frankivsk: Lileya-NV).

РЕЗЮМЕ

Процюк Ирина, Козаченко Руслан, Сокур Елена. Формирующее оценивание на занятиях по гуманитарным дисциплинам.

В статье рассмотрены и сформулированы сущность формирующего оценивания, особенности его внедрения на занятиях по гуманитарным дисциплинам. Проанализировано формирующее оценивание как ведущее средство оценивания учебных результатов учащихся в условиях компетентностного обучения. Определены основные техники формирующего оценивания соискателей образования на занятиях по гуманитарным дисциплинам, указаны пути введения формирующего оценивания.

Ключевые слова: оценка, формирующее оценивание, техники формирующего оценивания, компетентностное обучение, гуманитарные дисциплины.

SUMMARY

Protsiuk Iryna, Kozachenko Ruslan, Sokur Olena. Formative Assessment while Educational Classes in the Humanities.

The article considers and formulates the essence of formative assessment, the peculiarities of its introduction in the humanities. Formative assessment as a leading means of assessing students' learning outcomes in terms of competence-based learning is analysed. The basic techniques of formative assessment of students while educational classes in the humanities are determined; the dimensions of the introduction of formative assessment are indicated. It is established that formative assessment is a purposeful continuous process of monitoring the education of students; it is a necessary condition for interactive learning, in the process of which a culture of joint discussion is formed, skills of critical and creative thinking are developed, and an environment is formed that encourages students to ask questions. The article states that formative assessment supports the confidence of students that each of them is able to improve their results, as students are given examples of what is expected of them.

An urgent problem in the teaching and assessment of the humanities is the diversity of perception and assimilation by students of the content of disciplines in accordance with their intellectual development and worldview. The content of the disciplines of the humanities is a set of theories, positions, norms, knowledge from such areas of society that directly relate to the spiritual and social life of man and human communities, create conditions for comprehensive, harmonious disclosure of physical, spiritual and creative potential. Setting the goal of studying the discipline takes into account these features, and assessing the quality of learning material does not take into account the worldview and educational elements, the formation of which is identified as the purpose of learning a separate humanities course. One of the most effective tools to address this issue is to use formative assessment.

Key words: *assessment, formative assessment, formative assessment techniques, competence training, humanities.*

UDC 378.147:[81'243'271:61-057.875]=111

Yana Strelchuk

Petro Mohyla Black Sea National University

ORCID ID 0000-0002-5856-4138

DOI 10.24139/2312-5993/2021.01/267-277

PEDAGOGICAL CONDITIONS OF FOREIGN LANGUAGE COMMUNICATION COMPETENCE FORMATION OF MEDICAL STUDENTS ON THE BASIS OF MODULE TECHNOLOGY EDUCATION

The purpose of our study was to identify and scientifically justify a complex of pedagogical conditions for the formation of foreign language communicative competence of medical students in the process of teaching a foreign language based on module-rating technology. It was achieved on the basis of theoretical analysis and generalization of scientific and pedagogical literature and their own pedagogical experience as a teacher of a foreign language at a medical university. The effectiveness of the formation of a foreign language communicative competence will be ensured when creating specific pedagogical conditions. The analysis of the research made it possible to state that the pedagogical conditions are aimed at achieving the optimal level of information content and awareness of knowledge, high communication, at stimulating self-education in the professional sphere.

Key words: *pedagogical conditions, foreign language communicative competence, high medical school, module-rating technology of foreign language training.*

Introduction. In modern conditions of the development of society, a reorientation of the educational paradigm is taking place, which provides for the need to create a highly educated qualified specialist in the field of medicine, capable of effective interaction and exchange of experience with foreign colleagues, participation in international symposia, seminars and scientific conferences, development of the latest equipment, new drugs, which it is not possible without the development of foreign language communicative competence.

The inclusion of Ukraine in the Bologna process and entry into the common European educational area has led to a revision of the goals and results of teaching a foreign language in the higher professional education